

دانشگاه پیام نور

مرکز تهران

مجتمع علوم انسانی

گروه حقوق

پایان نامه

برای دریافت درجه ی کارشناسی ارشد

رشته ی حقوق بین الملل

موضوع :

بررسی حقوقی کنوانسیون ۲۰۰۵ سازمان ملل متحد درباره

استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین المللی

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر غلام نبی فیضی چکاب

استاد مشاور :

جناب آقای دکتر سید نصر... ابراهیمی

دانشجو:

حمید آقازاده دیزجی

مرداد ۱۳۸۹

دانشگاه پیام نور

مجتمع علوم انسانی

گروه حقوق

پایان نامه

برای دریافت درجه ی کارشناسی ارشد

رشته ی حقوق بین الملل

موضوع :

بررسی حقوقی کنوانسیون ۲۰۰۵ سازمان ملل متحد درباره
استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین المللی

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر غلام نبی فیضی چکاب

استاد مشاور :

جناب آقای دکتر سید نصر... ابراهیمی

دانشجو:

حمید آقازاده دیزجی

مرداد ۱۳۸۹

تقدیم به جویندگان و پویندگان راه حق .

تقدیم به روان پاک پدر و مادر فقیدم که برایم منظر صداقت، عشق و فداکاری بودند .

تقدیم به محضر مبارک اساتید فرزانه و عالیقدر

جناب آقای دکتر غلام نبی فیضی چکاب عضو هیئت علمی دانشکده سی حقوق دانشگاه علامه طباطبائی

جناب آقای دکتر سید نصراله ابراهیمی عضو هیئت علمی دانشکده سی حقوق دانشگاه تهران

و استاد داور محترم

باسپاس و قدردانی از راهنمایی های بیدینغشان و پاس از نگاه خداوند متعال که این توفیق را به حقیر عنایت

فرمود تا شاید جرعه ای از دریای علم و معرفت این اساتید برجسته کشورم را دریافت کرده باشم .

تقدیم به همسر ، یار فداکار و وفادارم سرکار خانم دکتر جمیله علیزاده ، فرید و نوید عزیز و دختر نازنینم آیدا به پاس و سپاس از فداکاری و زحمات و تحمل سختی ها و مرارت های بیدریغ شان ، که بدون این همه تحمل و شکیبایی شان طی این طریق و کسب این موفقیت کوچک برای حقیر ممکن و میسر نبود .

صفحة تاييد

ABBREVIATION

1- EDI = Electronic Data Interchange .

2- E - Mail = Electronic Mail .

3- ICT = Information Communication Technology .

4- MLEC = Uncitral model law on electronic commerce .

5- MLES = Uncitral model law on electronic Signatures .

6- UNCITRAL = United Nations Commission on International Trade Law .

چکیده

استفاده از فن آوری های جدید در عالم تجارت و انعقاد قراردادهای ، باعث بوجود آمدن موضوعات جدیدی از جمله تجارت الکترونیکی و قراردادهای الکترونیکی شده است. ابهام در اعتبار حقوقی این نوع قراردادهای ، اختلافات و ناهماهنگی هایی را در سطح بین المللی به وجود آورد ، جهت رفع این موانع و ابهامات تلاش هائی در سطح ملی ، منطقه ای و بین المللی آغاز شد .

در این راستا مجمع عمومی سازمان ملل متحد در تاریخ ۲۳ نوامبر ۲۰۰۵ " کنوانسیون استفاده از

ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین المللی " را تصویب کرد ، این کنوانسیون که حاصل تلاش بی وقفه "

کمیسیون حقوق تجارت سازمان ملل متحد در عرصه تجارت بین الملل " می باشد ، به طرح مسایل ، اصول و قواعد گوناگون در ارتباط با قراردادهای الکترونیکی می پردازد که بررسی حقوقی کنوانسیون موضوع پایان نامه می باشد .

واژگان کلیدی: ارتباطات الکترونیکی ، تجارت الکترونیکی ، قراردادهای الکترونیکی ، کنوانسیون،

آنسیترال .

فهرست مطالب

مقدمه ۱۴

بخش اول

شناسائی قراردادهای الکترونیکی ، ارتباطات الکترونیکی و قلمرو حاکمیت

کنوانسیون ۲۰۰۵

فصل اول - قراردادهای الکترونیکی ، ارتباطات الکترونیکی و پیشینه کنوانسیون ۲۰۰۵

۲۱	گفتار اول - ارتباطات الکترونیکی
۲۲	بند اول - مفهوم ارتباطات الکترونیکی
۲۴	بند دوم - انواع ارتباطات
۲۵	بند سوم - انواع رسانه های الکترونیکی
۲۸	گفتار دوم - قراردادهای الکترونیکی
۲۹	بند اول - مفهوم قرارداد الکترونیکی
۳۳	بند دوم - ارکان قرارداد الکترونیکی
۳۶	گفتار سوم - قراردادهای بین المللی
۳۷	بند اول - مفهوم و ویژگی قراردادهای بین المللی
۳۸	بند دوم - انواع قراردادهای بین المللی
۳۹	گفتار چهارم - تجارت الکترونیکی
۴۰	بند اول - تاریخچه تجارت الکترونیکی
۴۲	بند دوم - مفهوم تجارت الکترونیکی
۴۴	بند سوم - انواع تجارت الکترونیکی
۴۶	گفتار پنجم - پیشینه کنوانسیون
۴۷	بند اول - ابهامات ایجاد شده بر اثر استفاده از رسانه های الکترونیکی در انعقاد قرارداد
۵۰	بند دوم - تلاش های صورت گرفته در جهت رفع این ابهامات
۵۰	الف - قانون نمونه آنسیترال در زمینه تجارت الکترونیکی
۵۱	ب - قانون نمونه آنسیترال درباره امضاهای الکترونیکی
۵۲	ج - کنوانسیون ۲۰۰۵ سازمان ملل متحد

۱۱

فصل دوم - قلمرو حاکمیت کنوانسیون

۵۹	گفتار اول - قلمرو اعمال
۶۰	گفتار دوم - استثنائات
۶۳	گفتار سوم - آزادی اراده طرفین
۶۵	گفتار چهارم - اعلامیه های راجع به دامنه شمول
۶۸	گفتار پنجم - حق شرط

بخش دوم

قواعد عمومی و مقررات بنیادین کنوانسیون

فصل اول - مقررات عمومی کنوانسیون

۷۳	گفتار اول – تعاریف
۷۳	بند اول – ارتباطات
۷۳	بند دوم – ارتباطات الکترونیکی
۷۴	بند سوم – داده پیام
۷۵	بند چهارم – ایجاد کننده
۷۶	بند پنجم – مخاطب
۷۷	بند ششم – سیستم اطلاعاتی
۷۷	بند هفتم – سیستم پیام خودکار
۷۸	بند هشتم – محل تجارت
۷۹	گفتار دوم – تفسیر
۸۰	بند اول – ویژگی های بین المللی بودن کنوانسیون
۸۱	بند دوم – ضرورت ارتقای هماهنگی در اعمال کنوانسیون
۸۱	بند سوم – حسن نیت
۸۳	بند چهارم – پرکردن خلاء های کنوانسیون
۸۵	گفتار سوم – مکان طرفین
۹۰	گفتار چهارم – الزامات مربوط به اطلاعات
۹۲	گفتار پنجم – تبادل ارتباطات به موجب سایر کنوانسیون های بین المللی
	فصل دوم – قواعد اساسی و بنیادین کنوانسیون
۹۷	گفتار اول – شناسایی حقوقی ارتباطات الکترونیکی
۹۹	گفتار دوم – الزامات مربوط به شکل قرارداد
۱۰۲	بند اول – کتبی بودن
۱۰۵	بند دوم – امضا دار بودن
۱۱۳	بند سوم – اصالت سند
۱۲	
۱۱۸	گفتار سوم – زمان ، مکان ارسال و وصول ارتباطات الکترونیکی
۱۲۰	بند اول – زمان ارسال و وصول ارتباطات الکترونیکی
۱۲۰	الف- زمان ارسال ارتباطات الکترونیکی
۱۲۱	ب- زمان وصول ارتباطات الکترونیکی
۱۲۴	بند دوم – مکان ارسال و وصول ارتباطات الکترونیکی
۱۲۷	گفتار چهارم – دعوت به ایجاب
۱۲۹	گفتار پنجم – استفاده از سیستم پیام خودکار برای تشکیل قرارداد
۱۳۲	گفتار ششم – در دسترس بودن شرایط قراردادی
۱۳۴	گفتار هفتم – خطا در ارتباطات الکترونیکی
۱۳۸	نتیجه گیری

فهرست منابع ۱۴۳

پیوست ها

متن قانون نمونه ۱۹۹۶ ..... ۱۴۹

متن قانون نمونه ۲۰۰۱ ..... ۱۶۴

متن کنوانسیون ۲۰۰۵ ..... ۱۷۵

چکیده به زبان لاتین ۱۸۹

پیشگفتار

پیشرفت سحرآمیز "فن آوری ارتباطات و اطلاعات" آثار شگرفی را در ابعاد مختلف زندگی بشری ایجاد کرده است. عرصه تجارت بین الملل شدیداً تحت تاثیر این پیشرفت ها قرار گرفته، محدودیت های زمانی، مکانی و فاصله ها در امر تجارت از بین رفته است. قابلیت های ICT یعنی سرعت و دقت و پایین بودن هزینه های آن افق جدیدی در مسیر توسعه پایدار کشورها با استفاده از عامل بهره وری گشوده است.

تداوم شکوفایی ICT و قرارگرفتن آن در خدمت بهره وری و توسعه پایدار بی شک در گرو حاکم نمودن قواعد و مقررات متحدالشکل بین المللی براین نوع از قراردادهای بین المللی می باشد.

تدوین کنوانسیون سازمان ملل متحد درباره استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین المللی یکی از اقداماتی است که در این رابطه صورت پذیرفته که بررسی حقوقی ابعاد مختلف آن موضوع تحقیق حاضر را تشکیل می دهد.

کشور ایران در زمینه تجارت الکترونیک کشور جوانی است و برای رسیدن به وضعیت مطلوب به زمان و هزینه زیادی نیاز دارد، راه اندازی تجارت الکترونیک در ایران با چالشهای قانونی و حقوقی فراوانی مواجه است که بایستی گامهای جدی در رفع چالشهای مذکور برداشته شود که امید است پژوهش حاضر گامی هر چند کوچک در این راستا باشد.

در پایان لازم می دانم از استادان عالیقدر و بزرگوام جناب آقای دکتر غلام نبی فیضی چکاب عضو هیأت علمی دانشکده ی حقوق دانشگاه علامه طباطبائی و جناب آقای دکتر سید نصراله ابراهیمی عضو هیأت علمی دانشکده ی حقوق دانشگاه تهران، جهت ارشادات و راهنمایی های موثرشان قدردانی و تشکر کنم.

مقدمه

تعریف مسأله : مجمع عمومی سازمان ملل متحد در تاریخ ۲۳ نوامبر ۲۰۰۵، کنوانسیون استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین المللی را تصویب کرد. این کنوانسیون که حاصل تلاش بی وقفه کمیسیون حقوق تجارت بین الملل سازمان ملل متحد در عرصه تجارت الکترونیکی می باشد، به طرح مسایل، اصول و قواعد گوناگون در ارتباط با قراردادهای الکترونیکی پرداخته است.

عنوان پژوهش: بررسی حقوقی کنوانسیون سازمان ملل متحد درباره استفاده از ارتباطات الکترونیکی در

قراردادهای بین المللی است که به کنکاش و بررسی حقوقی مفاد این کنوانسیون می پردازد.

سوالات اصلی پژوهش که نگارنده در تحقیق بدنبال پاسخ یابی به آنهاست عبارتند از:

- ۱- هر یک از اصول کنوانسیون دارای چه پیشینه، معنی و مفهوم حقوقی می باشد؟
- ۲- چه عواملی باعث شکل گیری، تدوین و تصویب کنوانسیون استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین المللی شدند؟

۳- قواعد و قوانین حاکم بر قراردادهای الکترونیکی کدامند؟

۴- اعتبار حقوقی یک قرارداد الکترونیکی منوط به دارا بودن کدام شرایط است؟

۵- اساساً رابطه کنوانسیون ۲۰۰۵ با کنوانسیون بیع بین المللی کالا چگونه است؟

سوال فرعی پژوهش: کم و کاستی های احتمالی کشورمان نسبت به کنوانسیون ۲۰۰۵ کدامند؟

حسب تحقیقات انجام شده کامپیوتری و کتابخانه ای ، تحقیقی در زمینه بررسی حقوقی کنوانسیون ۲۰۰۵ به عمل نیامده و یا حداقل به ثبت نرسیده است ، تحقیقات نشان می دهد که فقط در موارد بسیار محدودی پژوهشهایی در زمینه موضوعات محدودی از تجارت الکترونیکی مثلا صرفا درباره امضای الکترونیکی انجام شده است. امتیاز این پژوهش جامعیت این اثر نسبت به پژوهش های یاد شده است که به موضوعات عام حقوقی مندرج در جدیدترین سند بین المللی در زمینه تجارت الکترونیکی توأم با مقایسه مفاد آن با مفاد کنوانسیون های مربوطه قبلی و قوانین نمونه آنسیترال در مورد تجارت الکترونیکی و امضای الکترونیکی می پردازد .

فرضیه ها :

۱- قوانین و مقررات حاکم بر قراردادهای الکترونیکی جدای از قوانین و مقررات حاکم بر قراردادهای سنتی یا کاغذی نمی باشند .

۲- قوانین و مقررات حاکم بر قراردادهای الکترونیکی جدای از قوانین و مقررات حاکم بر قراردادهای سنتی یا کاغذی می باشند .

۳- کنوانسیون ۲۰۰۵ سازمان ملل متحد تکمیل کننده کنوانسیون ها و اسناد مربوطه ، از جمله کنوانسیون بیع بین المللی کالا (۱۹۸۰) و یا قوانین نمونه آنسیترال می باشد .

۴- مفاد کنوانسیون ۲۰۰۵ در تضاد با مفاد کنوانسیون ها و اسناد مربوطه ، از جمله کنوانسیون بیع بین المللی کالا (۱۹۸۰) و یا قوانین نمونه آنسیترال می باشد .

هدف : رشد و شکوفایی حیرت انگیز IT و ICT بخشهای مختلف زندگی بشری را با تحولات شگرفی

مواجه ساخته است روابط و تعاملات جوامع بشری شکل جدیدی پیدا کرده که بی شک ابهامات و مباحث جدیدی را در اعتبار و قابل اجرا بودن

این تعاملات ایجاد نموده است . پاسخ یابی و پاسخ گویی به این ابهامات باعث قانونمندی و سلامت این روابط و دوام و قوام بخشیدن به رشد و توسعه این علوم در همه زمینه ها خواهد شد .

استفاده از رسانه های الکترونیکی در انعقاد قراردادها به طور روز افزون جای قراردادهای سنتی مبتنی بر کاغذ را می گیرد ، پویایی و شکوفایی علم حقوق هماهنگ شدن با این پیشرفت ها و در پاسخ گویی به مسائل و موضوعات عارض از این تکامل نهفته است . بی شک این مهم مسوولیت و وظایف سنگینی را بر دوش مراکز دانشگاهی و تحقیقاتی کشورمان می نهد .

کاربردهای پژوهش : از جمله اهداف و کاربردهای این پژوهش ، در ابتدا تبیین ابعاد مختلف کنوانسیون و

سپس امکان و سودمندی الحاق کشورمان به آن می باشد . از این جهت ، پژوهش حاضر ، می تواند در الحاق ایران به آن و تدوین قوانین و مقررات جامع در این زمینه ، موثر واقع شود . روشن شدن ابعاد موضوع در حقوق و قوانین داخلی به ویژه قانون تجارت الکترونیکی کشور ، می تواند راه گشای خوبی برای رفع کاستی ها و تقویت هرچه بیشتر موضوع گردد .

روش پژوهش : روش تحقیق روش توصیفی است ؛ چون در تبیین و بررسی مفاد کنوانسیون از این روش

استفاده شده و هم روش مقایسه ای است ، چون در خصوص هر موضوع به مقایسه مواد کنوانسیون با دیگر اسناد از جمله کنوانسیون بیع بین المللی کالا و قانون نمونه آنسیترال درباره تجارت الکترونیکی و قانون نمونه آنسیترال درباره امضاهای الکترونیکی و از بعد حقوق داخلی نیز در مورد هر مساله ، موضوع را از دید حقوق و قوانین ملی کشورمان به ویژه قانون تجارت الکترونیکی بررسی کرده و به نقاط قوت و ضعف اشاره داشته است .

ساختار پژوهش : پژوهش با عنایت به ساختار خود کنوانسیون ، الزامات ضروری و نیز رعایت استانداردهای

علمی لازم ، مطالب خود را در دو بخش ارائه می دهد .

پژوهش در بخش اول تحت عنوان " مباحث مقدماتی و قلمرو حاکمیت کنوانسیون " به مباحث کلیدی و

ضروری مرتبط با موضوع خود و آنگاه به قلمرو حاکمیت کنوانسیون و مباحث مربوط به آن پرداخته و بخش دوم خود

را به بررسی قواعد عمومی و مقررات اساسی و بنیادین کنوانسیون اختصاص می دهد :

۱۷

بخش اول : شناسائی قراردادهای الکترونیکی ، ارتباطات الکترونیکی و قلمرو حاکمیت کنوانسیون

فصل اول : قراردادهای الکترونیکی ، ارتباطات الکترونیکی و پیشینه کنوانسیون ۲۰۰۵

فصل دوم : قلمرو حاکمیت کنوانسیون

بخش دوم : قواعد عمومی و مقررات بنیادین کنوانسیون

فصل اول : قواعد عمومی کنوانسیون

فصل دوم : مقررات بنیادین کنوانسیون

بخش اول

شناسائی قراردادهای الکترونیکی ، ارتباطات الکترونیکی و قلمرو حاکمیت
کنوانسیون ۲۰۰۵

در این بخش نخست به موضوعات و مباحث کلیدی مرتبط با موضوع پژوهش و آنگاه به قلمرو حاکمیت

کنوانسیون و مباحث پیرامون آن می پردازیم :